

DAGENS FRÅGOR

Broslagning med förhinder

Mitt i sommarstiltjen trädde EFTA:s första, tjugoprocentiga tullsänkning i kraft, föga dramatiskt och utan att evenemanget observerades på långt när så mycket som man kunde väntat efter en årslång publicitet om handelskrig i Europa etc. Under månaderna närmast före det historiska halvårskiftet hade den stundom överhettade tonen i den europeiska handelsdialogen dämpats ner högst betydligt. Till detta bidrog åtskilligt, men frågan är om inte förtjänsten i första hand var hr Chrusjtjevs. Så hade ånyo, på ett slående sätt, illustrerats hur nära ekonomi och politik är förenade i den aktuella europeiska problematiken.

Till en ökad förståelse mellan de västeuropeiska staterna bidrog också en nyvunnen insikt att problemet, i varje fall på kort sikt, knappast var av den storleksordning man tidigare trott. Den ömsesidiga handelsdiskrimineringen mellan de bägge blocken per den 1 juli 1960 är visserligen långt ifrån betydelselös, men det är skäl att minnas, att den dock blott rör sig om tullpreferenser om högst en femtedel av utgående tullar. Till detta kommer att i all internationell handel finns ett betydande inslag av tröghet och traditionalism. Det tar sin tid att upp- och nedbeta kontakter och förbindelser över gränserna, och det vill till en hel del annat än jämförelsevis små tullreduktioner för att bryta sönder bestående handelsvägar. Dessutom är ju tullarna långt ifrån det enda elementet av betydelse i priskonkurrensen. Den fort-

gående rationaliseringen och produktivitetsförbättringen, arbetslösnernas utveckling, råvarumarknadens fluktuationer, interna förändringar i fråga om skatteförhållanden och sociallagstiftning etc. spelar givetvis också in. Samtidigt leder den alltmer avancerade tekniska utvecklingen i det västerländska »överflödssamhället» till en tendens mot förstärkt kvalitets- och typkonkurrens. Priset spelar inte alltid den utslagsgivande rollen, något som stundom väcker blandade känslor till liv hos ambitiösa konsumentupplysare av den gamla stammen.

Det är emellertid givet, att uppdelningen av Västeuropa i två olika preferensområden — det ena en tullunion, det andra ett frihandelsområde — på litet längre sikt får högst påtagliga verkningar, både kommersiellt och politiskt. Om också ansträngningarna att uppnå en överenskommelse mellan de bägge blocken före det kritiska datum 1 juli 1960 misslyckades, måste krafterna nu inriktas på en lösning inom en inte alltför avlägsen framtid.

Som bekant inleddes tulldiskrimineringen den 1 januari 1959, då de Sex sänkte tullarna sinsemellan med 10%, och förstärktes sedan den 1 juli 1960, då de Sex sänkte dessa tullar med ytterligare 10%, medan samtidigt de Sju inom EFTA redan i första omgången minskade sina inbördes tullar med 20%. Många goda skäl kunde på sin tid åberopas för tillkomsten av EFTA; ett av dem var otvivelaktigt att en viss diskrimine-

ring mot Sexstatsmarknaden inom EFTA-området borde kunna mjuka upp de Sex, särskilt Västtyskland och Nederländerna, och påskynda en samlad europeisk lösning. Ironiskt nog blev följden, att »Hallsteinkommissionen» ingalunda demonstrerade någon förhandlingsvillighet utan i stället föreslog en acceleration av Romfördragets tidtabell, något som var ägnat att skärpa diskrimineringen mot utanförstående länder. I viss utsträckning har kommissionens radikala förslag godtagits av Sexstatsmarknadens regeringar, och den 1 januari 1961 skall de Sex icke blott sänka sina inbördes tullar med ytterligare 10% utan också på allvar börja anpassningen av nu gällande individuella tullnivåer till den framtida gemensamma yttre tariffen. Detta innebär, att lågtulländerna bland de Sex, särskilt Västtyskland och Nederländerna, skall börja »tullmarschera uppåt» mot det genomsnitt som den gemensamma tullnivån i princip utgör. För exempelvis den svenska exporten till Västtyskland blir säkerligen konkurrensläget avsevärt skärpt, då den dubbla effekten av tullhöjningen vid import till Tyskland och ytterligare sänkta tullar mellan de Sex inbördes gör sig gällande vid kommande årsskifte.

Vilka är nu utsikterna att träffa uppgörelse mellan de Sex och de Sju under den korta frist som återstår till den 1 januari 1961?

Redan av rent tekniska skäl är det uteslutet att någon definitiv lösning skall kunna nås inom loppet av några korta månader. Överenskommelsen mellan de Sju om ett frihandelsområde behövdes det inemot ett år att utarbeta, trots att ett mycket omfattande utredningsmaterial från OEEC-förhandlingarna om ett västeuropeiskt frihandelsområde kunde utnyttjas så gott som utan bearbetning och trots att hos samtliga sju länder fanns en

stark önskan att verkligen komma överens. En långsiktsslösning förutsätter utomordentligt komplicerade förhandlingar, där en rad konkurrerande intressen skall tillgodoses, intressen som icke blott är kommersiella utan också politiska.

Utsikterna att någon form av korttidslösning skall kunna utformas under denna höst är givetvis något ljusare, men även på denna punkt är det säkrast att ställa sig avvaktande. I första hand skulle det bli fråga om att minska diskrimineringen genom att utsträcka de interna tullsänkningar till utomstående länder (så som GATT-reglerna är utformade, måste sådana tullsänkningar, vilka alltså icke enbart ingår som led i uppbyggandet av tullunioner eller frihandelsområden, utsträckas till samtliga GATT-stater). De förestående GATT-förhandlingarna gör det emellertid mindre troligt, att de bägge västeuropeiska blocken skulle vara hågade att i den västeuropeiska handels intressen dessförinnan gå med på tullreduktioner utan att samtidigt någon motprestation kunde erhållas från övriga betydelsefulla länder inom världshandeln, främst U.S.A.

De avancerade planerna på en omorganisation av OEEC bidrager på sitt sätt också till att försvåra en snar broslagning mellan de Sex och de Sju. Inom den s. k. 21-mannakommittén och skilda underkommittéer studeras visserligen f. n. möjligheterna till en kompromiss. Samtidigt pågår emellertid intensiva diskussioner om den nya organisationens arbetsuppgifter och arbetssätt. Redan namnändringen är signifikativ. I stället för OEEC kommer OECD (Organization for Economic Cooperation and Development), innebärande att den europeiska karaktären försvinner och att en hela den västliga världens organisation för ekonomiskt samarbete och utveckling

tillskapas. Hjälpen till de underutvecklade länderna har för de nytillkommande medlemmarna av organisationen, U.S.A. och Kanada, framstått som västmakternas ekonomiska huvuduppgift, och även i Västeuropa har man börjat besinna sina skyldigheter härvidlag. U.S.A. anser icke utan fog, att tiden nu är inne för Europa att göra en betydande insats i hjälparbetet, detta så mycket mer som Europa kommit på fötter ekonomiskt tack vare det generösa stödet från U.S.A. under praktiskt taget hela efterkrigstiden. Så länge som diskussionerna om detta gemensamma framtida ekonomiska samarbete pågår — vilket för övrigt också skall innefatta en samordning av handelspolitiken — förefaller det inte troligt, att de rent europeiska problemen skall kunna lösas. Mer eller mindre genomtänkta provisorier är dock tänkbara.

Ur rent politiska synpunkter talar dessutom åtskilligt för att en lösning av de västeuropeiska bekymren måste anstå. Frankrike torpederade på sin tid planerna på ett västeuropeiskt handelssamarbete i frihandelsområdets form. På franskt håll betraktade man de mera lösliga samarbetsformerna inom ramen för detta projekt med misstro; en klar risk förelåg att den påbörjade integrationen mellan de sex kontinentalmakterna skulle bromsas upp, kanske omintetgöras. Möjligheterna för Frankrike att spela en ledande roll i en allmän västeuropeisk sammanslutning måste betraktas som tämligen ringa. Sexstatsmarknaden erbjöd helt andra och mer lockande utsikter i detta hänseende. Det förefaller, som om Frankrike anser att Sexstatsmarknaden icke ännu nått det stadium av fortgående sammansmältning, varifrån någon återvändo icke gives. Vad som ur fransk synpunkt efterfordras är något, kanske några, år ytterligare av ekonomisk integration i

accelererad takt, samtidigt som tanken på närmare politiskt samarbete vinner ytterligare terräng.

Ett samgående mellan de Sex och de Sju med fullt bevarande av Sexstatsmarknadens enhet måste nu, liksom tidigare, vara baserad på ett engelsk-franskt samförstånd. Den brittiska politiken gentemot Europa är f. n. föremål för en långsam och ganska smärtsam revidering. Det tar säkerligen sin tid innan engelsmännen är beredda att gå in i verkliga förhandlingar med de kontinentaleuropeiska staterna, men den stunden närmar sig utan tvivel, då Storbritannien kan finna det möjligt att påtaga sig ett djupare europeiskt engagemang. Passiviteten på engelskt håll i förhållande till Europa har ofta förklarats med en hänvisning till Commonwealth. En allt betydelsefullare opinion i Storbritannien börjar vinna gehör för uppfattningen, att de ekonomiska fördelarna av främst imperiepreferenssystemet har överskattats, och att de politiskt värdefulla banden inom Commonwealth icke behöver brista i och med att Storbritannien går med i ett närmare västeuropeiskt samarbete.

I dagens läge förefaller inte bara definitiva lösningar av de europeiska samarbetsproblemen avlägsna utan också mera långtgående provisorier ter sig svåra att uppnå. Som en följd av överläggningarna mellan Adenauer och Macmillan är det dock tänkbart, att den skärpta diskrimineringen per den 1 januari 1961 delvis kan motverkas. Under alla förhållanden kommer emellertid den amerikanska inställningen att avgjort påverka utvecklingen i Europa. Kanske man kan hoppas på att ett regimskifte i U.S.A. skall leda till en något mera flexibel attityd hos den amerikanska utrikesledningen gentemot Västeuropa. Hittills har man ensidigt sett fördelarna hos Sexstats-

marknaden, vilken man icke utan sentimentala känslor trott sig igenkänna såsom européernas senkomna försök att grunda de förenta staterna. Denna uppmuntran av ett företag, som faktiskt har en protektionistisk karaktär, har lett till en kris i det europeiska samarbetet, vilken kanske inte ännu fått särskilt allvarliga konsekvenser, men där ändå riskerna är stora, inte minst med hänsyn till tänkbara framtida återverkningar på det oundgängliga västeuropeiska försvarssamarbetet.

Home, sweet Home

Efter att ha hört sig själv okvädas i underhuset anförtrorde den nye engelske utrikesministern Home sina kamrater lorderna: »De senaste dagarna har inte varit roliga. Ibland har den kritik som riktats mot mig varit nära att knäcka mig. Men min skotska härkomst har varit mig till hjälp. Jag har sagt mig att jag ju i alla fall har fått publiciteten gratis.»

Lord Homes väl avvägda blandning av självironi och frivolitet är i sammanhanget på sin plats. Stormen kring hans utnämning har varit en storm i ett vattenglas, eller, för att uttrycka sig ändå mer idiomatiskt, mycket väsen för ingenting. Därmed visst inte sagt att lord Home är en nolla, blott att hans utnämning alls icke motiverat oppositionens larmande angrepp. Men oväsendet självdog också snabbt, stormen i vattenglasets bedarrade lika hastigt som den blåst upp och nu vilar den stora, sköna, lata sommarstiltjen över drottningens gröna England. När Macmillan till motståndarnas raseri tillkännagav sin regeringsombildning dagen innan parlamentets upplösning och sommarferiernas början, visste han förvisso vad han gjorde. Denna åtgärd med dess blandning av utmanande nonchalans och

klok beräkning är typisk för den utomordentliga självsäkerhet den konservativa premiärministern på få år tillägnat sig — och inte tvekar att lägga i dagen. Då parlamentet i höst sammanträder på nytt har den ombildade regeringen redan fungerat i mer än två månader och det är alldeles utsiktslöst att på nytt väcka någon strid om dess sammansättning. Att Labour överhuvudtaget ansåg sig nödgat att tillgripa sin grövsta ammunition i samband med regeringsombildningen visar bara svagheten i dess position, dess fatala argumentnöd och kanonaden visade sig ju också vara — teateråska.

Varför skedde överhuvudtaget ombildningen av det engelska kabinettet. Utgångspunkten var den förträfflige finansministern Heathcoat-Amorys sedan länge tillkännagivna önskan att dra sig tillbaka till privatlivet efter väl förrättat värv. Härmed förmälde sig Selwyn Lloyds honetta ambition att efter nära fem slitsamma år som utrikesminister få överta den mindre utsatta men knappast mindre inflytelserika posten som finansminister. Mr Lloyd har varit en lojal, arbetsam och duglig exekutor av sin regeringschefs intentioner på det internationella planet. Vill han fullfölja sin politiska karriär — och ingenting tyder på motsatsen — finns nästan bara en taburett att välja på: finansministerns. Den är nämligen den traditionella språngbrädan till nr 10 Downing Street. Skulle då Selwyn Lloyd, denne portfölj utan minister, som han med bitande kvickhet kallats, kunna hoppas på att ifrågakomma som premiärminister? Macmillan tycks inte anse det otänkbart, men det torde vara för tidigt att uttala sig om frågan. För ögonblicket får man nöja sig med att säga att även om Selwyn Lloyd inte är någon personlighet av format och knappast

äger någon skarpskuren personlig profil är han dock en god jurist och en skicklig administratör. Åtskilliga anser säkerligen att han kan komma bättre till sin rätt i sin nya befattning än han gjorde i sin gamla. Framtiden får man se an. Men varför skulle inte Selwyn Lloyd kunna bli premiärminister när Bonar Law blev det?

Den stora tvistefrågan var vem som skulle bli Lloyds efterträdare som utrikesminister. Ett tag ryktades det häpnadsväckande nog om Duncan Sandys, mannen som burit ansvaret för regeringens allt annat än lyckosamma försvarspolitik, men hans namn avfördes snabbt ur diskussionen och Macmillans val föll på den hittillsvarande samväldesministern lord Home med den tidigare arbetsministern Edward Heath vid sin sida som Lord Privy Seal och minister för utrikesdepartementet. Det senare betyder att han skall vara regeringens utrikespolitiska talesman i underhuset och särskilt ta sig an europeiska samarbetsfrågor.

Kritiken mot utnämningen av Home, en kritik som f. ö. inte bara har kommit från Labour, har gått på två linjer: en principiell och en personlig. Man har gjort gällande att det är principiellt felaktigt att ta en utrikesminister ur överhuset, det skulle vara ett brott mot traditionen och en förolämpning mot det folkvalda underhuset. Traditionen är nu inte särskilt ärevördig. Det var inte mer än 20 år sedan lord Halifax var utrikesminister och den därefter uppkomna traditionen kan sålunda på intet sätt mäta sig i ålder med den oskrivna lag enligt vilken premiärministern sedan mer än ett halvsekel tas ur underhuset. Dessutom är en utrikesministers tekniska arbetsbörd i våra dar så stor att det kan vara en fördel om han befrias från åtminstone en del av det parlamentariska rutinarbetet. Vad

underhusets värdighet angår har det ju på senare år, för att inte säga årtionden blivit allt vanligare att de viktigaste utrikespolitiska exposéerna görs i underhuset av premiärministern själv. Om den mycket begåvade mr Heath besvarar en och annan interpellation och i övrigt fungerar som regeringens utrikespolitiska språkrör i underhuset och på så vis får utbilda sig för utrikesministerposten kan detta knappast betecknas som ett särskilt odemokratiskt arrangemang.

Nej, om den bästa tillgängliga utrikesministerkandidaten råkar tillhöra överhuset bör detta inte behöva hindra att han blir utrikesminister. Men är lord Home verkligen den bästa tillgängliga utrikesministern — och därmed är man över från den principiella till den personliga och onekligen mer effektiva argumenteringen. Svaret måste bli att det vet man egentligen inte tillräckligt mycket om för att kunna uttala sig — vilket enligt kritikerna är illa nog. Lord Home är inte någon färgstark personlighet och har hittills framträtt mycket litet utåt. Hans regeringskamrater uppskattar honom för hans pålitlighet och lugna och säkra omdöme. Så mycket kan även den utomstående konstatera att han i varje fall har den formella kompetensen för uppgiften. Han har tidigare tjänstgjort i Foreign Office, han har varit samväldesminister sedan 1955 och därigenom fått en mångsidig diplomatisk skolning och han har inte blott varit överhusledare utan också regeringens utrikespolitiska talesman i överhuset, där enligt mångas mening debatterna ligger på ett mycket högre sakligt plan än bland de folkvalda.

Men vad som de facto varit avgörande för premiärministerns ställningstagande är helt säkert att Macmillan är och vill vara sin egen utrikesminister. Som utrikesminister

var han inte någon bra utrikesminister, men som premiärminister har han varit det, varom senast hans framgångsrika, för hela det västeuropeiska samarbetet lyckobådande överläggningar med Adenauer vittnar. Storpolitiken har mer och mer fångat hans intresse och så länge toppmötenas epok fortfar är han helt enkelt tvungen att vara sitt lands verkliga utrikespolitiska ledare — ett tvång som uppenbarligen inte förorsakar »mr Macsummit» något obehag.

De övriga omflyttningarna i regeringen är av underordnat intresse. Mycket väsen har gjorts av mr Thorneycrofts come-back. Han har efterträtt den tidigare luftfartsministern Duncan Sandys, som i sin tur blivit Homes efterträdare som samväldesminister. Dåvarande finansministern Thorneycroft lämnade som bekant, åtföljd av sin närmaste man Enoch Powell, regeringen för några år sedan efter en kontrovers om den ekonomiska politiken. Vissa Londonkorrespondenter menar, att när han nu fått en plats i kabinettet på nytt, betyder detta hans upprättelse och förutspår honom en lysande framtid. Denna tolkning torde vara högst överdriven. I själva verket lär Macmillan mycket motvilligt ha gått med på att acceptera den i hans ögon illojale Thorneycroft, blott för att försäkra sig om den påfallande pigge pojken Enoch Powell, som inte ansåg sig kunna återinträda i regeringen annat än i sällskap med sin förre chef. Powell har blivit hälsovårdsminister, medan hittillsvarande jordbruksministern John Hare efterträtt Heath som arbetsminister. Jordbruksminister har förre krigsministern Christopher Soames blivit, medan till krigsminister utsetts hittillsvarande biträdande utrikesministern John Profumo, mera känd som make till den firade operettsångerskan Valerie Hobson.

Man kan naturligtvis påstå att den engelska ministären inte förstärkts, men den har knappast heller försvagats. Att den är den bästa som just nu står att få i England, kan man enklast övertyga sig om genom en blick på Labours i upplösning stadda skuggregering. I jämförelse med den är det ombildade kabinettet Macmillan en stark, en mycket stark regering.

Svenskt Biografiskt Lexikon

År 1917 började Svenskt Biografiskt Lexikon att utges på Albert Bonniers förlag och med professor Bertil Boëthius som huvudredaktör och drivande kraft. År 1931 måste verket nedläggas av brist på abonnenter. Vid denna tid hade tio volymer utkommit omfattande bokstäverna A-C samt början av bokstaven D. År 1936 togs ett initiativ till ett fortsatt utgivande av lexikonet genom det nybildade Samfundet för Svenskt Biografiskt Lexikons utgivande. Redaktör för lexikonet blev vår ledande personhistoriske forskare, professor Bengt Hildebrand, som alltsedan dess stått i ledningen för arbetet. Inalles fem volymer utkom vilka omfattade namnen de la Grange-Feuk. Sedan år 1956 har utgivningsarbetet legat nere främst av ekonomiska skäl. Kontraktet mellan Samfundet och Bonniers har uppsagts av förlaget.

Lexikonets utgivningstakt har varit påfallande långsam. Med nuvarande arbetskapacitet tar verket åtskilliga mansåldrar att färdigställa. Ett sådant tidsprogram medför att lexikonets syfte i hög grad förfelas. Från Samfundets sida har också flerfaldiga gånger betonats, att en ökad ekonomisk insats från statsmakternas sida är nödvändig, om arbetet skall kunna slutföras inom en icke alltför avlägsen framtid. Lexikonet har blivit ett

ovärderligt nationalverk. Främst genom de båda redaktörernas eminenta sakkunskap och outtröttliga ambitioner har det fått ett utomordentligt vetenskapligt värde. Det redovisar primärforskningar, som bl. a. innebär en kritisk revision av det tidigare publicerade personhistoriska stoffet. Det omspanner också alla delar av vårt kulturliv och omfattar svenskar från det svenska väldets hela tid, däribland Finland till år 1809. Också kända utlandssvenskar tas med. Bredden och kvaliteten på artiklarna har gjort lexikonet till ett standardverk för vår tid. Inom lexikonet har upplagts ett omfattande personregister mellan A-Ö. Verksamheten har alltmå gån mot en personhistorisk institution. Redaktionen har blivit en allmänheten betjänande forskningsanstalt. Ett avbrytande av verkets utgivning skulle innebära ett svårt slag för hela den humanistiska forskningen i vårt land.

År 1958 tillsatte ecklesiastikministern tre sakkunniga — direktör Carl Olov Sommar, riksdagsman Stig Alemyr och historieprofessorn Sven A. Nilsson — för att utreda frågan om fortsatt statligt stöd åt lexikonet. För några månader sedan avgav de sakkunniga ett betänkande. De väsentliga beslut de kommit fram till är att utgivningen av lexikonet skall fortsätta och att staten skall svara för kostnaderna. Utgivningstiden skall begränsas till 30 år, och detta mål skall nås dels genom tillsättande av en större redaktionsstab, dels genom en väsentlig begränsning av materialet. Den sociala bredden skall bibehållas men en inskränkning skall ske till svenskar inom nationen. Svenskamerikaner skall inte medtagas, ej heller utlänningar som tillfälligt vistats i Sverige. Personartiklarna skall skäras ner till hälften. Varje år skall publiceras omkring 400 personartiklar och 100

släktartiklar, anser de sakkunniga som här sannolikt är optimistiska i överkant.

De sakkunnigas betänkande förefaller i stort sett acceptabelt. Avsevärda beskrningar och ett billigare typografiskt utförande är helt visst möjliga att genomföra utan att syftet med verket går förlorat. Ett krav är dock nödvändigt: kvaliteten på artiklarna måste förbli lika hög som tidigare, även om innehållet blir strämare behandlat. Det är av vikt att den kungliga förordning, som väl kommer att utfärdas vid ett bifall till förslaget, inte blir alltför detaljerad utan att den blivande huvudredaktören får relativt fria händer att handskas med materialet. Stora krav måste ställas på den nye redaktören. Han måste vara välkänd i alla läger och äga inte bara vetenskaplig utan också organisatorisk talang. Det är också av vikt att den styrelse som står vid hans sida består av kompetenta personer, intresserade av att lexikonet bibehåller sitt hittillsvarande syfte och sin höga kvalitet.

Storstadspressens upplagor

Sedan några år tillbaka publicerar flertalet svenska dagstidningar sina upplagesiffror i samband med att AB Tidningsstatistik halvårsvisa upplageräkningar slutförts. Från att till en början ha varit ganska obetydliga notiser har upplagenoteringarna så småningom givit stoff till helsidesannonser i vilka förledande diagram och sinnrika procenträkningar tillgrips för den händelse inte utvecklingen varit den man hoppats på. I stort sett har tidningarna dock avstått från att publicera och diskutera konkurrenternas prestationer. Här som på så många andra områden har nu Expressen tagit ett friskt initiativ, och i

samband med att siffrorna den 1 juli 1960 blev offentliga, publicerade tidningen på sin insändaravdelning (högt läsvärde!) en riktigt pryddig tabell i vilken Expressens marsch från en blygsam 7:e placering i dagspressens Allsvenska till en plats i toppen omsorgsfullt redovisades.

Noteringarna per den 1 juli i år är knappast sensationella. Mer dramatiska var otvivelaktigt motsvarande siffror under åren 1957-59, då LO:s stora tidningsköp och nedläggningen av Aftontidningen (på hösten 1956) och Morgon-Tidningen (på hösten 1958) återspeglades i upplagorna. I fråga om kvällspressen i Stockholm innebar AT:s upphörande, att Expressen tog ett par jättekliv uppåt, medan Aftonbladets upplaga ökade endast långsamt. Försäljningen av Stockholms-Tidningen ledde under ett par år till en upplageförlust om ca 55 000 ex.: från 184 000 ex. till 129 000 ex. Delvis kompensades dessa kraftiga förluster i samband med Morgon-Tidningens nedläggning, då upplagan steg till 155 000 ex. (en ökning som dock var mindre än hälften av Morgon-Tidningens upplaga vid tiden för nedläggningen). De som i första hand drog fördel av flykten från Stockholms-Tidningen var Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter, som under åren 56-59 noterade upplageökningar på ca 25 000 ex. vardera. (Här, liksom i det följande, avses upplagan på vardagar.)

Den intressantaste upplagefrågan i år var givetvis i vilken utsträckning *Stockholms-Tidningen* skulle lyckas stabilisera sin upplaga kring de dryga 155 000 ex., som kunde registreras efter den intensiva kampanjen för prenumerantöverflyttning bland Morgon-Tidningens trogna inom fackföreningsrörelse och socialdemokrati. Man kan nu konstatera, att Stockholms-Tidningen måste redovisa en

icke obetydlig nedgång, från 156 000 ex. till 149 000 ex. Delvis förklaras den av att en mindre specialupplaga på estniska lades ner i början av år 1959. Den ansågs tydligen icke opportun sedan Stockholms-Tidningen officiellt kommit att framstå såsom regeringsorgan! Men under alla förhållanden borde upplagenedgången inge LO-pamparna och deras tidningsekonomer vissa farhågor inför framtiden. Uppenbarligen har prenumerantinspiskningen inom fackföreningsrörelsen icke varit särskilt framgångsrik. Eftersom tidningen redan med sin betydligt högre upplaga under Kreuger-epoken var en dålig affär, så måste den nu, med avsevärt ökade kostnader och med en såvitt utifrån kan bedömas överdimensionerad personalorganisation, vara ett ännu större ekonomiskt bekymmer än tidigare. Trots ett flertal goda pennor har Stockholms-Tidningen tydligen inte funnit den rätta våglängden för att bli en stor, populär tidning. I rättvisans namn skall erkännas att den politiska och redaktionella revolutionen gjort tidningen betydligt mera läsvärd; på den gamla goda folkpartitiden fanns det ingen större tidning i Sverige som så väl svarade mot vad fransmännen kallar »un journal des concierges».

Dagens Nyheter behöver inte, såsom Stockholms-Tidningen, redovisa någon upplageminskning. Efter att upplagemässigt ha legat helt stilla från år 1958 till 1959 redovisar tidningen nu en ökning med 2 000 ex. till 343 000 ex. Jämfört med ökningstakten under större delen av 1950-talet, då upplagan steg med ungefär 10 000 ex. per år i genomsnitt, är dock ökningen blygsam. Sedan den politiska och redaktionella ledningen radikalt förändrats, med herr Tingsten som enbart kulturskribent och herr Samuelsson överlåtten åt vänster, har tidningen snabbt och med påfallande iver an-

passat sig till folkpartiets debatt- och argumentmönster. Utflykten i pensionsfrågan är i stort sett glömd. En viss återklang av herr Tingstens furiosa angrepp på socialdemokratien kan stundom förmärkas, men i stort sett talar man om något som man kallar mittenpolitik.

I fråga om *Svenska Dagbladet* har redan nämnts att Stockholms-Tidningens byte av politisk hemvist hade gynnsamma verkningar upplagemässigt. Från en upplaga om 110 000 ex. år 1956 redovisar tidningen nu 136 000 ex., vilket emellertid endast innebär en svag ökning sista året. Konsolideringen av de vunna framgångarna under 50-talets senare hälft pågår dock, och tidningen närmar sig nu sakta men säkert Stockholms-Tidningen. Vid tiden för Stockholms-Tidningens bottennotering före Morgon-Tidningens nedläggning under år 1958 skilde vid ett tillfälle bara några hundra exemplar, då bägge tidningarna för första halvåret redovisade ca 129 000 ex.

Om man alltså för morgontidningarnas räkning kan notera små — men icke betydelselösa — upplageförändringar, blir bilden en annan för kvällspressens del, i varje fall gäller detta *Expressen*. Den pigge ettåringen, som enligt egen utsago gick redan då, dvs. år 1945, har fortsatt att inte bara gå, utan har upplagemässigt formligen rusat framåt. För ett par år sedan passerades Dagens Nyheter, och *Expressen* har nu dokumenterat sig som Sveriges, och också Skandinaviens, största dagstidning med en upplaga av 373 000 ex. Det senaste årets upplageökning är 15 000 ex., något som klart distanserar alla andra tidningar i landet, inte minst *Aftonbladet*, som under samma tid ökat med 826 ex. till 186 000 ex. Ur många synpunkter kan det tyckas förvånande att inte *Aftonbladet* lyckats tillgodogöra sig den gynn-

samma konjunkturen för eftermiddagstidningar. Journalistiskt har tidningen försökt sig på en tydlig uppryckning och i, som det förefaller, omsorgsfullt avvägda doser velat kopiera den engelska *Daily Mirror* för vilken gäller mottot »Sex and Socialism». Kolumnisterna har fått breda ut sig, Möllermålet togs på entreprenad och s. k. pangbrudar fyller spalterna. Men intet tycks hjälpa.

Inte heller i fråga om den övriga storstadspressen har upplageförändringarna under det senaste året varit anmärkningsvärda. *Göteborgs-Posten* håller sin ställning som landets tredje tidning och kan visa på en ganska vacker upplageökning på ca 6 000 ex. till 236 000 ex. Många förklaringar har givits till detta välskötta affärsföretags stora framgångar. Ingen har vederligen ännu sökt hävda att GP är en god och välredigerad tidning. På sina håll tillgodoser den utan tvekan ett stort behov, och den är ett adekvat uttryck för herr Hjärne och den s. k. socialliberalismen i skön förening. *Göteborgs-Posten* är tillsammans med de fem stockholmstidningarna förankrad i tidningsallsvenskans topp, med över 100 000 ex. I tabellens nedre hälft, på sjunde plats, återfinns *Sydsvenska Dagbladet*, som med knappt 84 000 ex. är Sydsveriges största tidning, men som dock fortfarande har en lång väg att vandra till det svåruppnåeliga 100 000 ex. strecket. Konkurrensen från den socialdemokratiska tidningen *Arbetet* med ca 55 000 ex. upplaga är säkerligen betydande liksom även från centerpartiets huvudorgan, *Skånska Dagbladet*, med ca 43 000 ex. Som ovan sagts dominerar *Göteborgs-Posten* fullständigt i göteborgsområdet; *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* och den socialdemokratiska *Ny Tid* redovisar relativt blygsamma siffror, ca 50 000 ex. och ca 42 000 ex. respektive.